

15. Франко І. Збір. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
16. Франко І. З кінцем року // Життя і Слово. – Львів, 1896. – № 6.
17. Шокало О. Іван Франко: сучасне прочитання // Книжковий журнал плюс. – 2006. – № 6 (51).

Наталія Микитчук (Дніпропетровськ)

Політичний ідеал Івана Франка – соборна українська держава

У процесі вивчення історії України особливо важливе значення має історія ідей державотворення. У середині ХІХ – на початку ХХ ст. у середовищі національно свідомої інтелігенції поширювалися переконання стосовно необхідності об'єднання всіх українських земель, розмежованих державними кордонами монархій Романових і Габсбургів, у соборну, суверенну національну державу. Для української нації, яка в певний період випала з європейської історії саме тому, що не забезпечила свій суверенітет державно, ідея державності стала на вищій щабель у структурі теоретичних конструкцій багатьох українських мислителів, зокрема й І. Франка.

Інтерес до теми зародження й еволюції поглядів І. Франка стосовно соборної української держави у його працях викликаний у першу чергу її недостатнім вивченням у попередній історіографічній традиції. Хоча зацікавлення українських істориків націо- та державотворчими процесами загалом, ідеологією й діяльністю І. Франка спостерігаємо вже з початку ХХ ст. [7]. Державницькі погляди вченого досліджували радянські історики, щоправда, переважно в контексті єднання західноукраїнських земель зі східноукраїнськими і Росією загалом, не виходячи за межі образу поета-революціонера [1: 6].

Особливо активно соборницькі переконання І. Франка розглядали діаспорні вчені [10–12]. Варто відзначити певну джерельну та методологічну обмеженість праць як радянських, так і діаспорних істориків, їх політичну заангажованість. У 90-ті роки ХХ ст. українські вчені розробляли різноманітні аспекти цієї теми, залучаючи нові джерела та по-новому інтерпретуючи вже відомі на основі широкої методологічної бази [2–5; 8; 9; 28]. Безперечно цікавим та цінним є внесок зарубіжних науковців у розробку цієї теми [30–34]. Однак потребує подальшого вивчення процес розробки та популяризації І. Франком ідеї української соборності як важливої складової його світогляду та діяльності у контексті загального розвитку ідеології українського національного руху.

Завдання цього дослідження: проаналізувати погляди І. Франка щодо української державності в контексті розробки вченим ідеї української соборності, показати окреслення І. Франком етнічних кордонів у поезії й публіцистиці, з'ясувати бачення вченим українського політичного майбутнього, визначити якого значення мислитель

надавав діяльності інтелігенції окремих українських земель для консолідації української нації.

Виступивши 1873 року у галицькій публіцистиці з соціалістичними уподобаннями, вже через десять років І. Франко постав у художній творчості як поет-державник. На початку 80-х років учений і публіцист говорив про необхідність політичної соборності української нації. Двадцятичотирилітнім юнаком, ще захоплений соціалістичними ідеями, І. Франко написав 1880 року вірш “Не пора, не пора, не пора...”, що незабаром став своєрідним національним гімном Західної України. На думку І. Франка вже 1880 року настала “велика пора” українського життя – час скупчення розпоршених сил і розгублених на хресному історичному шляху “дітей” України, день просвітлення, об’єднання, активної турботи про майбутнє своєї батьківщини. У публіцистичних, наукових творах думка про загальноукраїнське єднання постане так чітко і твердо значно пізніше. Заклик до об’єднання прозвучав рішуче:

Хай пропаде, незгоди проклята мара –
Під України єднаймося прапор! [19: 47]

У 1883 році з’явився вірш “Розвивайся ти високий дубе...”, який радянська історична наука протягом довгих років намагалася не помічати, як такий, що не відповідав образу І. Франка як поета-революціонера, поборника загальнослов’янського єднання. Очевидно, радянська цензура не могла пропустити твір, в якому поет закликав український народ припинити в Москві “на службі свій вік коротати” [24: 47]. Вірш уже на початку ХХ ст. був досить популярним у середовищі української інтелігенції і Галичини, і Наддніпрянщини:

Встане славна мати Україна
Щаслива і вільна
Від Кубані аж до Сяну-річки
Одна, нероздільна... [24: 47]

Пасивно адаптуючись до накиннутих згори державних структур, український народ, здавалося б, назавжди втрачав можливість до самостійного державного будівництва. Проте І. Франко в своїй поезії пророкував суверенне майбутнє Українській державі, окреслюючи майбутні межі незалежної української республіки:

Отсе рідна моя! Моя отсе держава,
Мої терпіння всі, моя будучність, слава:
Дністер, Дніпро і Дон, Бескиди і Кавказ,
Отсе, сини мої, мій чудний рай – для вас!
Любіть, любіть його! Судьби сповниться доля,
І швидко власть чужа пропаде з сего поля!.. [17: 48]

У своїх віршах І. Франко ніби окреслював географічні межі майбутньої української держави. І. Франко не погоджувався з тим, що в “усіх польських рестав-

раційних планах від р. 1830 і досі Южна Русь по Дніпро” визнавалася “польською провінцією” [14: т. 46: кн. 2: 322]. Його дратувало систематичне “проповідування” молоді в східногалицьких гімназіях про вищу польську культуру, про належність поляків і русинів до одного державного організму, про нижчість руського народу і його неспроможність до культури [14: т. 46: кн. 2: 324]. Поет закликав самосвідомих та діяльних сучасників до невтомної праці над майбутнім соборної України:

Бережи маєток про чорну годину,
Та віддай маєток за вірну дружину;
А себе довічно бережи без впину,
Та віддай майно і жінку й себе за Україну! [18: 3]

Вже у 1880-х роках письменник вірив у можливість досягнення свого політичного ідеалу, якщо не цим поколінням, то вже наступними, проте ґрунт для майбутньої держави повинні готувати його сучасники. Він стверджував, що для цього є всі необхідні передумови.

Гостро критикуючи у своїх віршах суспільно-політичний лад Російської й Австро-Угорської імперій, суспільний діяч припускав можливість на цьому етапі входження українців до їх складу на федеративних засадах, проте, підкреслював, що федералізм якщо й можливий, то лише на основі автономії національностей – “найбільших і одиноких соціальних організмів, які можуть входити в федеральні союзи одні з одними”, а не на основі союзу громади з громадою чи товариства з товариством [14: т. 45: 437]. Поет був переконаний, що більша частина народів, які входили до складу Російської імперії, а саме: поляки, фіни, грузини, українці і деякі кавказці, здавна мали свою освіту, самоуправління, навіть державу, були більш освіченими від “властивих москалів”. Їхня історія під владою Москви – “то був звичайно не зріст, але нидіння та гноблення...” [22: 140].

І. Франко виступив з критикою сучасного становища: “Український народ, що налічує близько 20 мільйонів і займає великі простори від Сяну до Кубані, перебуває у вкрай ненормальному становищі. Історія останніх сторіч склалася так нещасливо для нього, що він відстав від своїх сусідів щодо розвитку як політичного і суспільного, так й інтелектуального. Поділений на дуже нерівні частини між двома могутніми державами, в одній з яких усіма засобами політичної влади і адміністративного свавілля утримується на рівні вегетування такою мірою, що навіть його мова там є недозволенним плодом. У другій користується, щоправда, опікою конституційних законів, але, позбавлений імущих і впливових верств, надто мало може з неї користати...” [14: т. 46: кн. 2: 259]. Тому перед автором поставало запитання, чи можливе за таких умов вирішення проблем соціального, культурного й політичного розвитку єдиної української нації. В іншій своїй публіцистичній праці “Поляки і русини” вчений вказав іншу кількість українців “руської нації поверх 25 мільйонів душ, котрі заселяють більше або менше збитими масами величезний простір країн від Сяну аж по західний Кавказ” [14: т. 46: кн. 2: 321].

У другій половині 90-х років І. Франко активно працював у Науковому товаристві імені Шевченка, яке називав “піддержуваним симпатією всієї українсько-руської спільності” і “натхненим великою ідеєю одноцілності і своєрідності нашого національного розвитку” одним із двох головних центрів загальноукраїнської літературної і наукової діяльності [27: 155]. Другим центром “на українському ґрунті”, на думку вченого, був Київ, де в цей час виходив часопис “Киевская старина” [30: 156]. Він вважав найтяжчою знесилоючою раною “розчленування нашої землі і нашого народу і цілковита відірваність наша від величезної маси братів наших за кордоном”. Проте, на думку поета, ця рана, з огляду на духовну єдність українського народу могла б бути досить швидко загоєна за сприятливих внутрішньо й зовнішньополітичних обставин: “Раз тільки лиш о с л а б н е, розділяючи нас, кордон, а ми зовсім іншими очима змогли б глядіти на світ і на людей, тоді ми сміло змогли б вважатися н а р о д о м, великим і свідомим своєї сили організмом” [27: 218].

Підбиваючи підсумки кількох останніх десятиліть ХІХ ст., І. Франко стверджував, що український “народний організм”, переживши страшну кризу “гнилого супокою і сліпої байдужності”, на рубежі століть “на диво ріс і скріплювався” [14: т. 41: 508]. Прірви, які ділили націю між простим народом та інтелігенцією, з одного боку, між Наддніпряниною і Галичиною, з іншого, не зникли самі собою. Вони почали “потроху промощуватися і вирівнюватися” завдяки інтелігенції [14: т. 41: 476]. Першими “зрозуміли вагу духовного поєднання України з Галичиною і силкувалися, кожний своїм робом, загатити ту прірву, яку викопали політичні відносини між частинами одного народу” П. Куліш, М. Драгоманов, І. Нечуй-Левицький, О. Кониський [21: 149]. В останні двадцять років ХІХ ст. на допомогу, а частково на зміну старшим діячам вийшла нова генерація “молодої України” і “вкинула в ту прірву велику працю, велику силу гарячого запалу і твердої віри в будучину нашої нації. Ся генерація звіяла бурю в нашій національній житті, то рівночасно прочистила повітря і проложила не в однім напрямі нові стежки. Вона розбудила пристрасті там, де вперед була байдужність і рутинна, оживила пульс народного життя” [14: т. 41: 476].

На початку ХХ ст. у своїх працях І. Франко постав як “націоналіст” у найкращому розумінні цього слова: “Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими “вселюдськими” фразами покрити своє духовне відчуження від рідної нації” [14: т. 45: 284].

У 1900 році учений охарактеризував “ідеал повного, нічим не в’язаного і не обмежуваного життя і розвитку нації” [14: т. 45: 284]. У статті “Поза межами можливого” І. Франко дав визначення цього ідеалу, яке найкраще характеризує його бачення національного розвитку: “Ідеал національної самостійності в усякім погляді, культурнім і політичнім, лежить для нас поки що, з нашої теперішньої перспективи, поза межами можливого. Нехай і так. Та не забуваймо ж, що тисячні стежки, які ведуть до його осушення, лежать просто таки під нашими ногами, і що тільки від

нашої свідомості того ідеалу, від нашої згоди на нього буде залежати, чи ми підемо тими стежками в напрямі до нього, чи, може, звернемо на зовсім інші стежки... Ми мусимо серцем почувати свій ідеал, мусимо розумом уявляти собі його, мусимо вживати всіх сил і засобів, щоб наближуватись до нього, інакше він не буде існувати і ніякий містичний фаталізм не сотворить його нам, а розвій матеріальних відносин перший потопче і роздавить нас як сліпа машина” [14: т. 45: 284–285].

Ідеал політичної самостійності І. Франка викристалізовувався під впливом російської революції 1905–1907 років. У одному зі своїх найвідоміших творів – поемі “Мойсей”, автор пророкував майбутнє України:

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом,
Покотиш Чорним морем гомін волі
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі [23: 50].

Найповніше теоретичне вираження державницьких поглядів ученого ми знаходимо у “Одвертому листі до галицької української молодезі” (1905) І. Франка. Автор, відчуваючи наближення тої історичної хвилі (коли Східна Європа, в тому числі й Україна переживає весняну добу, коли народні сили серед страшних катастроф шукають собі нових доріг і нових форм діяльності), про можливість якої говорив ще двадцять років тому, закликав усю українську спільноту, в першу чергу молоде покоління, до мобілізації сил, яких потребувала українська нація у велику історичну добу “коли всій нашій Україні перший раз у її історичнім житті всміхнеться хоч трохи повна горожанська і політична свобода” [14: т. 45: 408].

І. Франко вірив, що впадуть “китайські стіни”, які розділяють Україну. Потрібні тісніші, частіші, ближчі відносини між українцями для вироблення ширшого світогляду [14: т. 45: 406]. На його думку, українці в Галичині мають те, що може знадобитися українцям Наддніпряни – пріоритет практичності над теоретизуванням, звичку до публічного життя, до організації й парламентаризму [14: т. 45: 409]. З іншого боку, учений підкреслював: “Ми не забуваємо і не сміємо забувати, що головна сила, головне ядро нашого народу є в Росії, що там повстали і працюють найбільші таланти нашого письменства, найкращі робітники нашої науки, що там, а не в Австрії, помімо всяких тисків виросло найкраще з усього, чим може нині повеличатися наша духовна скарбниця...” [14: т. 46: кн. 1: 314]. Не дивлячись на те, що наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Галичину визнано у наукових колах “українським П’ємонтом”, провідні галицькі діячі вважали Київ духовним українським центром, певною мірою – “українською Меккою”, де зберігалися незримі національні святощі. І. Франко дійшов висновку, що центром загальнонаціонального українського життя в майбутньому має стати Київ: “Щодо перенесення головної квартири руської над Дніпро, то, певно, і ми віримо, що се повинно і мусить статися, хоч досі, на жаль, ще не сталося. Адже ж навіть відомий указ із р. 1876, який затикав уста нашої нації, не знесений досі формально” [1: 144–145].

На початку ХХ ст. мислитель бачив велике історичне завдання – “здвиження нашої національної будови в усій її цілості”, для досягнення якої “голосний” патріотизм мав поступитися місцем “мовчазному”, що повинен був виявляти свою любов невтомною, тихою працею. Учений ясно бачив усі труднощі становища України в новітню добу: відсутність українських шкіл з власною освітньою традицією, духовенства, “перейнятого освітніми і народололюбними думками”, преси, яка могла б “держати і систематично боронити стяг національності”, недостатня кількість національно свідомої інтелігенції, особливо в законодавчих органах. І. Франко боявся, що Україна знову опиниться в ролі ковадла, “на якому різні чужі молоти вибиватимуть свої мелодії, або в ролі кролика, на якому різні прихильники вівісекції будуть доконувати своїх експериментів” [14: т. 45: 404].

Історичний процес І. Франко бачив лінійно поступовим, без “скоків”, “дарунків”: “Кожний крок ... то результат важкої праці, жертв і змагань. Навіть те, що посторонні можуть уважати застоєм або регресом, також результат боротьби і певного зрівноваження сил” [14: т. 41: 476]. Інтегральна праця, яка зробила б український народ рівним, “живою одиницею” серед вільних суверенних народів мала бути справді всебічною: “Бо ані фіра книжок самих цього не зробить, ані копиця брошур самих, ані півкопи послів самих, ані Академія наук сама, ані тисяча шкіл з руською мовою ... ані тисяча віч самих. Треба всего сего, але *треба всего, на всі боки*, щоб ми справді росли органічно, то тоді тяжче буде ворожій силі спинити нас у тім рості” [15: 225]. Зближення українців різних регіонів мало відбуватися в усіх сферах, насамперед культурно-науковій та політичній.

Поет розумів, що кожний українець “по сей чи по той бік Збруча” (насамперед освічені верстви) мусив для органічного розвитку нації цікавитися її духовним життям, адже воно “доторкає самої суті його національного чуття, доторкає будучини і, значить, мусить мати вплив і на рахунки теперішнього” [15: 224]. До свого “залюбування в теоріях” інтелігенція мала додати активне залучення народних мас до національного руху, “підняти” його до загальнонаціональних духовних і політичних інтересів, бо “всяке вагання, всяке опізнення української інтелігенції в такому зближенню велика небезпека для національного розвою, для всієї будучини України” [15: 226].

Публіцист закидав інтелігенції неспроможність “між собою і разом з народом бути заорганізованою дисциплінованою силою, а не безладним стадом” [16: 357]. На відміну від багатьох сучасників, він зміг піднятися над власними образами, злиднями, політичними чварами, закликаючи “всім народом, усіма силами подумати над тим, щоб завести і піддержувати в Галичині, на Буковині, на Угорській Русі, де тільки можна, систематичну, не дилетантську, свідому політичну роботу: усвідомлення, підношення і організування мас народних” [16: 359].

Потреба і можливість “здвиження одностайної сильної політичної організації серед русинів” на кінець ХІХ ст. була особливо актуальною [14: т. 50: 147]. Суспільний діяч виступив співзасновником Русько-української радикальної та Національно-демократичної партій. Програма останньої, співавтором якої був й

І. Франко, є досить показовою у сенсі бачення тогочасною галицькою національно свідомою інтелігенцією майбутнього України: “Ми галицькі Русини, часть українсько-руського народу, що мав колись самостійність державну, відтак боровся віками за свої державно-політичні права, а ніколи не зрікся і не зрікаєся прав народу самостійного, заявляємо, що остаточною метою наших народних змагань є дійти до того, щоби цілий українсько-руський нарід здобув собі культурну, економічну і політичну самостійність та з’єднався часом в одноцільний національний організм, в яким би загал народу на свою загальну користь орудував всіми своїми справами: культурними, економічними і політичними” [13: 24].

У відозві Народного Комітету Української національно-демократичної партії до народу (5 січня 1900 року) проголошувалося, що політичним ідеалом мала бути “незалежна Русь-Україна, в якій би всі частини нашої нації з’єдналися в одну новочасну культурну державу” [13: 27]. Особливо важливо, що у програмних документах партії вказували основні завдання для досягнення політичного ідеалу, зокрема:

- сприяти становленню національного руху українців Закарпаття, підтримувати плекання ними української мови, закликати до боротьби проти “винародовлювання”;
- підтримувати й розвивати почуття національної єдності з російськими українцями та змагати до витворення разом з ними культурної “одноцільності”;
- підтримувати серед російських Українців піддержувати такі змагання, котрі ведуть до перетворення російської держави, з абсолютної і централістичної в державу конституційно-федералістичну, “оперту на автономії народностей” [13: 26–27];
- в рамках австрійської держави змагати до витворення окремої національної провінції зі своєю окремою адміністрацією [13: 27].

Окрім того, вчений намагався об’єктивно оцінити потенціал деяких регіонів у загальноукраїнському розвитку. З одного боку, високо оцінюючи значення Галичини для всеукраїнського національного поступу, з іншого, І. Франко усвідомлював, що галичани досі жили “з національного погляду крайне ненормальним життям”. На початку ХХ ст. він стверджував, що галичани – це лише “частина української нації”, а українські землі “від Сяну по Збруч” – лише “частина нашої вітчизни” [14: т. 50: 225]. Розірваність української нації, несприятливі політичні умови Російської імперії призвели до певного ідейного “вивищення” галичан, проте потенціал Наддніпрянщини, на думку вченого, був колосальним: “Велика більшість нашої нації лежала безсильна, закнебльована, а ми, маленька частина мали свободу рухів і слова. І нам іноді здавалося, що ми – вся українська нація, що ми її чільні ряди, її репрезентанти перед світом. Тепер, коли на російській Україні не сьогодні то завтра повстануть десятки таких центрів, якими тепер являються Львів та Чернівці, ся наша передова роля скінчилася. Ми мусимо почувати себе не піонерами, але рядовими в великім ряді і не сміємо своїх дрібних, локальних справ виставляти як справи всенародні, своїх дрібних персональних амбіцій висувати на першу лінію загального інтересу” [14: т. 45: 405].

Також І. Франко добре розумів, що Галичина, цей “П’ємонт” України, має відігравати вирішальну роль у єдності всіх українських земель. Звідси повинні

тягнутися міцні ниточки зв'язку з іншими землями. Учений наголошував на “конечності” зв'язків між українцями. З іншого боку, поет бажав змінити вже усталене негативне сприйняття галичан у Наддніпрянщині: “Якби Ви знали, мої молоді приятелі, скільки зневіри, розчарувань та знеохоти нагромадили дотеперішні зносини галичан та буковинців із Україною, скільки сорому та прикрасі робили не раз українцям наші “національні”, а властиво місцеві хиби – неточність, балакучість та пустомельство, брак характерності, індиферентність та моральна грубошкірність і байдужність до важних загальних справ, а завзятість у дрібницях, пуста амбітність та брак самокритики, парадкування європейськими формами при основній малоосвітності та некультурності, якби Ви знали і відчували се так, як сього вимагає теперішня хвиля, то я не сумніваюся, що в серці кожного з Вас знайшлась би моральна сила ... щоб увільнитися від тих хиб і поводитися краще, працювати пильніше над собою” [21: 149]. Головний обов'язок галицької молоді – так званого покоління “молодої України”, на думку поета, – “віддячитися російській Україні за все те духове й матеріальне добро, яке вона досі давала нам”. Від цього у значній мірі залежало майбутнє української нації “в хорі інших культурних націй”, її розвиток за умов ширших можливостей, що відкривалися у Росії [14: т. 45: 404].

Позитивні зміни у національному житті українців Наддніпрянщини мали вплинути на український національний рух Галичини, поступово наближаючи їх закономірне єднання: “Велике огнище, яке повинно розгорітися над Дніпром, мусить і в наш холодний закуток надати тепла і духу, збільшити наші сили, зробити успішнішою нашу боротьбу з поляками. Се для них причина не ігнорувати нас тут у Львові, а тим пильніше додивлятися до нас” [14: 45: кн. 1: 25].

І. Франко досліджував зміни у суспільному житті Наддніпрянщини, які спричинила відносна політична свобода. Вироблялася практика політичних зборів і з'їздів, політичних комітетів і, загалом, організацій, що мали метою повернути діяльність широких мас в той чи інший бік. Щоправда, всі ці початки політичного життя були ще досі дуже скромні і місцеві. Широкої партійної діяльності, порозуміння місцевих центрів між собою, великих всенародних віч, які відбувалися у Галичині з найважливіших питань національного життя, в російській Україні не було. Єдиним рухом, найбільш подібним до систематичної і на всім просторі України одностайної роботи, суспільний діяч вважав змагання до заснування просвітніх товариств [20: 162]. Не дивлячись на об'єктивні та суб'єктивні перешкоди для національного розвитку українців І. Франко стверджував: “Тепер уже видно: огонь розгорається добре: антракти в нашій розвою вже не можливі” [27: 159].

Протягом усього життя суспільний діяч активно популяризував ідею української соборності. Основні форми популяризації цієї ідеї І. Франком: пропаганда у публіцистичних працях, видання часописів, особисті зв'язки, розповсюдження української літератури, участь у громадському житті, вироблення спільної літературної мови. Суспільний діяч не втрачав жодної можливості для праці на користь нації. Його вражаюча працездатність знаходила вираження у багатьох формах діяльності. Поширенню ідеї української соборності він приділяв не менше уваги, ніж її розробці.

І. Франко обґрунтовував необхідність єднання українського народу та українських етнічних земель, можливість існування окремої української політичної одиниці поза Російською та Австро-Угорською імперіями. Він уважав, що до єдиного духовного, культурного, наукового, а пізніше й політичного українського простору мають бути залучені як Наддніпрянщина та Галичина, так і обов'язково Буковина та Закарпаття. Духовне, культурне єднання українців різних регіонів сприяло б виробленню спільної політичної програми. Ідейні основи такої соборної держави мала закладати національна інтелігенція. Головні чинники загальноукраїнського єднання: національна свідомість, інтеграційна діяльність інтелігенції, культурні та наукові зв'язки, особисті стосунки, єдина мова.

Проголосивши ще 1880 року у поезії свій політичний ідеал – суверенну соборну українську державу, І. Франко за політичних обставин початку ХХ ст., а саме позитивних змін в Російській імперії, коли для народів, що входили до її складу відкривалися можливості для національного розвитку, чітко заявив і в публіцистиці про необхідність використання сприятливих умов для вкорінення в суспільній думці переконань про необхідність і можливість створення соборної української держави вже в цілком реальній перспективі. Загалом, публіцистичні праці І. Франка кінця ХІХ – початку ХХ ст. відіграли вирішальну роль у формуванні національної політичної думки. У них відкрито, чітко і ґрунтовно доведено, що повноцінне існування українського народу можливе тільки за умови власної національної держави. Для утворення своєї держави українська нація має всі культурні, історичні, економічні, політичні передумови. Утвердити це право вона може різними доступними методами. Утім ні в публіцистиці, ні в наукових творах учений не розробив чіткої програми політичного устрою в майбутній українській державі.

Література:

1. Білецький О., Басс І., Кисельов О. Іван Франко. Життя і творчість. – К., 1956.
2. Грицак Я. До генези політичної самостійності України // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Міжвідомчий збірник наукових праць АНУ Інститут суспільних наук. Вип. 1. – К., 1992.
3. Грицков'ян Я. “Вірю в силу духу” – ключ до вивчення світогляду Івана Франка // Другий міжнародний конгрес українців. (Львів, 22–28 серпня 1993 року): Доповіді і повідомлення. Літературознавство. – Львів, 1993.
4. Жулинський М. Вірю в силу духа: Іван Франко, Леся Українка і Михайло Грушевський у боротьбі за піднесення політичної і національної свідомості української людності. – Львів, 1999.
5. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К., 1993.
6. Історичні передумови воз'єднання українських земель / Ф. Стеблій, Я. Ісаєвич, С. Маркчук та ін.; Відп. ред. Ф. Стеблій та ін. Ін-т суспільних наук. – К., 1989.
7. Лозинський Д. Про життя і твори Івана Франка. – Відень, 1917.
8. Левенець Ю. Теоретико-методологічні засади української суспільно-політичної думки: проблеми становлення та розвитку (Друга половина ХІХ – початок ХХ століття). – К., 2001.

9. Медвідь Ф. Ідеал національної самостійності в трактуванні Івана Франка // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин. Матеріали Міжнародної наукової конференції. Львів, 25–27 вересня 1996. – Львів, 1998.
10. Ріпецький С. Іван Франко і Михайло Драгоманів // Вільна Україна. – Ч. 50; Ч. 51.
11. Славутич Я. Соборницькі ідеї Івана Франка // Іван Франко. Збірник філологічної секції для відзначення 110-річчя народин і 50-річчя смерті Івана Франка. – Нью-Йорк – Париж – Торонто, 1967. – Т. 32.
12. Смаль-Стоцький Р. Іван Франко і українська національна ідея // Іван Франко. Збірник філологічної секції для відзначення 110-річчя народин і 50-річчя смерті Івана Франка. – Нью-Йорк–Париж–Торонто, 1967. – Т. 32.
13. Українські політичні партії кінця ХІХ – початку ХХ ст.: програмові і довідкові матеріали / Упоряд. В. Шевченко та ін. – К., 1993.
14. Франко І. Зібр. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
15. Франко І. З кінцем року // Франко І. Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів: У 50 томах / Упоряд. З. Франко, М. Василенко. – Львів, 2002.
16. Франко І. З новим роком // Франко І. Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів: У 50 томах / Упоряд. З. Франко, М. Василенко. – Львів, 2002.
17. Франко І. Замість прологу. Святовечірня казка // Дивослово. – 1998. – № 4.
18. Франко І. Мудрі думки // Жіноча Доля. – 1926. – № 6.
19. Франко І. Не пора, не пора, не пора... // Дивослово. – 1998. – № 4.
20. Франко І. Огляд української літератури 1906 р. // Франко І. Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів: У 50 томах / Упоряд. З. Франко, М. Василенко. – Львів, 2002.
21. Франко І. Олександр Яківлевич Кониський // Франко І. Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів: У 50 томах / Упоряд. З. Франко, М. Василенко. – Львів, 2002.
22. Франко І. Про життя і діяльність Олександра Кониського // Франко І. Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів: У 50 томах / Упоряд. З. Франко, М. Василенко. – Львів, 2002.
23. Франко І. Пролог // Дивослово. – 1998. – № 4.
24. Франко І. Розвивайся ти, високий дубе... // Дивослово. – 1998. – № 4.
25. Франко І. Русько-польська згода і українсько-польське братання // Іван Франко. Публіцистика. Вибрані статті. – К., 1953.
26. Франко І. Теперішня хвиля а русини // Франко І. Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів: У 50 томах / Упоряд. З. Франко, М. Василенко. – Львів, 2002.
27. Франко І. Українсько-руська література і наука в 1899 році // Франко І. Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів: У 50 томах / Упоряд. З. Франко, М. Василенко. – Львів, 2002.
28. Якимович Б. Світоглядні позиції І. Франка і проблеми української державності // Другий міжнародний конгрес українців (Львів, 22–28 серпня 1993 р.): Доповіді і повідомлення: Літературознавство. – Львів, 1993.
29. Himka J.-P. Socialism in Galicia: The Emergence of Polish Social Democracy and Ukrainian Radicalism (1860–1890). – Cambridge, 1983.
30. Himka J.-P. Young Radicals and Independent Statehood: The Idea of a Ukrainian Nation-State, 1890–1905 // Slavic Review. – 1982. – Vol. 41.
31. Kappeller A. The Ukrainians of the Russia Empire 1860–1914 // The Formation of National Elites / Ed. By A. Kappeller, F. Adanir, A. O’Day. – Alder shot – New York, 1992.

32. Nationbuilding and the Politics of Nationalism: Essays on Austrian Galicia. – Cambridge, 1989.
33. Pritsak O., Reshetar J. S. Ukraine and Dialectics of Nation-Building // From Kievan Rus' to Modern Ukraine: Formation of the Ukrainian nation / The Millenium Series by the Ukrainian Studies Fund. – Cambridge, Mass., 1984.
34. Yaremko M. Galicia. From Separation to Unity. – Toronto–New York– Paris, 1967.

Петро Іванишин (Дрогобич)

Національна держава як політичний гім народного тут-буття у творчості Івана Франка (пролегомени до експлікації)

Одним із головних чинників формування світогляду постімперського суспільства стали сумнівні видатних людей культури у наявності в українців власної національної держави. Показовими з цього приводу можуть бути розмірковування Л. Костенко. Якщо 1999 року письменниця лише з боєм запитувала: “...якщо ми держава, а, отже, система, то чому ми дозволяємо її розвалювати?” [12: 29], то 2003 року вона вже прямо говорить про постколоніальну Україну як про “глибоко в суті своїй неукраїнську державу” [13: 4]. Такі розмисли помітно *актуалізують* державознавчі ідеї в сучасному метадискурсі.

Узагалі питання про *державу* далеко не таке просте, винятково “суспільство-знавче” чи вузько політичне, і тому несумісне із художньою чи критичною творчістю як може комусь видаватися. Насправді це питання відіграє (чи мало б відігравати) одну з провідних ролей у гуманітарних, зокрема літературознавчих, дослідженнях, якщо тільки ті дослідження претендують спиратися у своїй методології на міцний, століттями вивірений *герменевтичний* фундамент. Держава, як стверджує сучасна герменевтика, стосується тих справді “великих історичних дійсностей”, котрі від початку визначають будь-яке переживання і розуміння. “Розум існує для нас лише як реальний історичний розум”, – зазначає Г.-Г. Гадамер в “Істині і методі” і продовжує: “...не історія нам належить, а ми належимо історії. Задовго до того, як ми почнемо осягати самі себе в акті рефлексії, ми з цілковитою самоочевидністю осягаємо самих себе як члени родини, суспільства і держави, серед яких ми живемо. [...] Самосвідомість індивіда є лише спалахом у замкнутому ланцюзі історичного життя” [3: 257].

Говорячи про державу, ми відповідно говоримо про одне із головних *герменевтичних передсуджень*, яке визначає здатність людини (тут-буття чи присутності) до розуміння себе і світу. У цьому плані творчість такого великого українського письменника, як І. Франко, безперечно “сформованого історією свого народу” [11: 5], є промовисто *актуальна* і важлива, коли треба теоретико-методологічно осмис-